

serit. Indiget tamen homo ita constitutus gratia Dei excitante et adiuvente facultates in operibus salutaribus, neque enim natura quamvis perfecta excludit divinam motionem ad opus et hanc determinatam motionem requiri iam vidimus Th. XXVIII.

Natura lapsa si comparetur cum ea, quae secundum institutionem esse deberet, est natura manca et ab Augustino negatur esse *vere ac proprie natura*. Retract. L. I. c. 10; talis enim est natura ea, quae instituta a Deo fuit. Sane huic naturae deest gratia adoptionis, inest ignorantia et concupiscentia, deest possibilitas boni salutaris agendi, est natura vulnerata, aegrotans, indigens medico.

Quocirca homo, qualis nunc nascitur, indiget gratia sanante ab infirmitate peccati et a vitio concupiscentiae et ignorantia atque indiget gratia adiuvente ad opera salutaria. Huius duplicis gratiae seu duplicis muneris gratiae diserte meminit Augustinus De Natur. et grat. c. 59. reprehendens Pelagium, quod »noluit aliquid dicere de eo, quod ipsa natura gratia Dei per Iesum Christum Dominum nostrum vel sanatur, quia vitiata est vel quia sibi non sufficit, adiuvatur.»

Idem dicendum de libero arbitrio, quod caret libertate ea, quae libertas dicitur a peccato, a concupiscentia; caret proinde viribus seu potestate agendi opera salutaria.

Gratia Redemptoris sanat a peccato *habitualiter*, a concupiscentia vero *actualiter*, non enim eam tollit, sed vires indolenter suggerit, quibus ei resistere semper eamque frenare et vincere possumus atque potestatem confert agendi opera salutaria sive, ut aiebant veteres, confert possibilitatem boni.

Gratia sanans, quandoquidem revocat hominem (licet nondum complete; completa enim restitutio erit per merita Christi in resurrectione) ad eum statum, ex quo excedit Adam et ipsa est simpliciter supernaturalis, quemadmodum supernaturalis erat status primi hominis. Sanitas enim, quam homo infirmus acquirit, eo redit ut priorem perfectionem, quam amisit, acquirat, non tantum partem eius aliquam eamque imperfectiorem. Quare qui tenet hominem primum fuisse in ordine supernaturali constitutum et ab eo excidisse per peccatum et per gratiam sanantem ad eum ordinem restitui, hoc ipso quod gratiam vocat sanantem, significat gratiam ordinis supernaturalis.

Et re quidem vera gratiae, quae dicitur sanans, proprium

esse liberare a peccato ideoque adoptionem filiorum restituere et ita revocare ad ordinem supernaturalem, testatur Augustinus De Nat. et grat. cc. 3. et 4: »Natura, inquit, hominis primitus inculpata et sine ullo vitio creata est; natura vero ista hominis, qua unusquisque ex Adam nascitur, iam medico indiget, quia sana non est... Haec autem Christi gratia, sine qua nec infantes nec aetate grandes salvi fieri possunt, non meritis redditur, sed gratis datur, propter quod et gratia nominata. Iustificati, inquit, gratis per sanguinem ipsius.»

II. Iam vero pelagianii considerantes naturam, qualis nunc nascitur, de ea affirmabant quod sana et robusta sit, quod insit ipsi possibilitas boni nullaque Dei gratia egeat praeter ipsam possibilitatem boni, quae cum naturae intrinsicae sit et a Deo creatore collata sit, dici potest gratia Dei.

Manifestum est quod si pelagianii id affirmassent de natura, qualis ab initio fuit instituta a Deo, verum dixissent, hoc uno excepto, quod nempe adhuc ea natura gratia adiuvente ad opera salutaria indigebat, quod pelagianii negantes errabant.

Atqui hoc est reapse quod Augustinus docet cum sententiam Pelagii permittere videtur pro statu integrae naturae; concedit quidem futuram veram sententiam Pelagii si disputaretur de integra natura; non autem concedit simpliciter, sed cum addita exceptione eaque, quam nos indicavimus.

III. Sane 1) id non esse simpliciter concedendum, sed aliquam adhibendam exceptionem indicat satis, cum dicit De Natura et grat. c. 49: »Non ait (Pelagius) seu velimus; seu nolimus, non peccamus: sine dubio enim peccamus, si volumus: sed tamen velimus, nolimus, habere nos asserit non peccandi possibilitatem, quam naturae insitam dicit. Sed de homine sanis pedibus *tolerabiliter* dici potest: velit, nolit, habet ambulandi possibilitatem; contractis vero, etsi velit, non habet. Vitiata est natura, de qua loquitur.» Et cap. 51. »Ideo Dei gratiae tribuit non peccandi possibilitatem, quia eius naturae Deus auctor est, cui possibilitatem non peccandi inseparabiliter insitam dicit... Si iste, qui hunc librum scripsit, de illa hominis natura loqueretur, quae primo inculpata et sana condita est, *utrumque acceptaretur* hoc dictum: quamquam inseparabilem habere possibilitatem, id est, ut ita dicam, inamissibilem, non debuit illa natura dici, quae vitiari posset et medicum

quaerere." Qui sententiam aliquam dicit tantum esse *tolerabilem* et *utcumque acceptabilem*, significat eam non esse sub omni respectu veram, ideoque aliquam exceptionem adhibendam esse ut non sit nisi vera. Quis enim sententiam affirmantem e. g. existentiam Dei vocat tolerabilem aut utcumque acceptabilem?

2) Et re quidem vera exceptionem eam, quam diximus, addit Augustinus eodem in libro c. 48. »Si de integra et sana hominis natura loqueretur, quam modo non habemus, *nec sic recte diceret quod non peccare nostrum tantummodo sit, quamvis peccare nostrum esset: nam et tunc esset adiutorium Dei et tanquam lumen sanis oculis, quo adiuti videant, se praerberet volentibus.*" Scilicet quemadmodum oculi, quamvis in se integri et sani, indigent tamen extrinseco adiutorio, qualis est lux, non ut sint oculi, sed ut actu videant; ita natura etiam integra et sana indigeret adiutorio Dei, quod ab extrinseco ei se praerberet eoque indigeret ad non peccandum seu ad salutariter operandum. Ex quo patet unicum saltem rationem cur Augustinus non probaverit omnino doctrinam Pelagii etiam pro statu integritatis naturae, non eam esse quam tradit Iansenius, quia scilicet Pelagius volebat eam facultatem boni esse inamissibilem, quod merito reprobat Augustinus in secundo ex allatis testimoniis.

Itaque cum hic sit sensus illius effati Augustini, quod primo loco nobis obicitur; patet nihil in eo esse quod adversetur doctrinae traditae in Th. XXIV. et XXVIII.

IV. Ex his patet quoque quid alteri Augustini propositioni nobis ab initio obiectae reponendum sit, quam videre est in libro De Corrept. et grat. c. 12. Nimirum, omnia nunc subtiliore et exquisitior investigatione doctrinae Augustini circa discrimen inter auxilium hominis stantis et auxilium hominis lapsi, de quo commodior erit in sequentibus tractandi locus: satis modo sit respondere 1) vires liberi arbitrii hominis integri, de quibus Augustinus loquitur, non esse tantum vires essentialia posita in activitate indifferenti eligendi, sed esse quoque vires gratuito superadditas ortas ex supernaturali gratia et caritate, qua instructus erat homo et ex immunitate a concupiscentia et ignorantia, propter quod fiebat ut in ipso potestas esset boni salutaris agendi. 2) Cum huiusmodi vires nominantur, non excludi, imo implicite includi auxilia actualia, quae debentur

homini in statu supernaturali constituto, quemadmodum oculo lux debetur, ut audivimus ab Augustino et quemadmodum ibid. de Corrept. et grat. ait c. 12. quod »voluntas primi hominis fortis et sana (esset) habens virtutem liberi arbitrii, *quamvis non defecturo adiutorio Dei, sine quo non posset perseverare, si vellet.*"

V. Profecto, ut ad tertiam Augustini sententiam pergamus obiectam ab initio non dissimilem huic, is De Corrept. et grat. c. 11. ait de primo homine: »ut reciperet bonum, gratia non egebat, quia nondum perdidit." Bonum, quod nondum perdidit, erat gratia sanctitatis, erat sanitas et potestas liberi arbitrii ad bonum salutare agendum: hoc est bonum, quod ut reciperet gratia non indigebat. At bona merita, quae identidem per actus acquisiturus fuisset vel acquirere debebat, non erant ex iis bonis, quae ab initio acceperat; unde ad haec dici nequit spectare quod Augustinus ait primum hominem gratia non eguisse. Et sane legantur verba, quae sequuntur immediate: »ut autem in eo (bono quod receperat) permaneret, *egebat gratiae adiutorio, sine quo id omnino non posset et acceperat posse, si vellet: sed non habuit velle quod posset; nam si habuisset, perseverasset.*" Adiutorium gratiae, quo, praeter id quod receperat, indigebat, nequit esse nisi gratia actualis: ergo.

Vindicasse Augustinum necessitatem gratiae actualis homini integro praeter testimonia haec et superiora allata et verba Canonis 19. Syn. Arausic. II., quae ex eius epist. CLXXX, c. 11. desumpta sunt; his quoque, si opus est, demonstrari potest. De Genes. ad lit. L. XI. c. 4. de primo homine ait, quod »et in natura posse et in potestate haberet velle non consentire suadenti, *adiuvante tamen illo, qui superbis resistit, humilibus autem dat gratiam.*" Ibidem L. VIII, cc. 10. 11. 12. In ea verba Genesis II, 15. posuit eum in paradiso ut operaretur et custodiret illum, ait: »Est alius in his verbis sensus, quem pato non immerito praefendum, ut ipsum hominem operaretur Deus et custodiret. Sicut enim operatur homo terram, non ut eam faciat esse terram, sed ut cultam atque fructuosam, *sic Deus hominem multo magis, quem ipse creavit ut homo sit, eum ipse operatur, ut iustus sit...* Ac per hoc Deus idem, qui creat hominem, ut homo sit, *ipse operatur hominem atque custodit, ut etiam bonus beatusque sit.* Quapropter qua locutione

dicitur homo operari terram, quae iam terra erat, ut ornata atque fecunda sit, *ea locutione dicitur Deus operari hominem, qui iam homo erat, ut pius sapiensque sit...* Neque enim tale aliquid est homo, ut factus, deserente eo qui fecit, possit aliquid bene agere tanquam ex se ipso; *sed tota eius actio bona est converti ad eum, a quo factus est et ab eo iustus, pius, sapiens beatusque semper fieri...* Ille itaque operetur hominem bonum atque custodiat, qui incommutabiliter bonus est: *semper ab illo fieri semperque perfici debemus... ipsius enim sumus figmentum* non tantum ad hoc ut homines simus, sed ad hoc etiam ut boni simus. Nam cum dixisset Apostolus: cum timore et tremore vestram salutem operamini, ne sibi putarent tribuendum, tanquam ipsi se facerent iustos et bonos, continuo subiecit: *Deus enim est qui operatur in vobis. Sumpsit ergo Dominus Deus hominem, quem fecit et posuit eum in paradiso operari eum*, h. e. operari in eo et custodire eum." Et in Oper. imperfect. L. V. n. 57 negat habuisse Adamum ex se *voluntatem bonam*; quia secus falsum esset quod scriptum est: *praeparatur voluntas a Domino*. Porro ex his simul collatis habes necessitatem in eo quoque statu integritatis, auxilii divini ad bene operandum et perseverandum in bono retinendamque salutem seu gratiam adoptionis, auxilii, quo Deus operatur in nobis velle, quo semper ab eo fieri semperque perfici debemus, quo indigebat Adam ut permaneret in bono quod acceperat, auxilii, quod adiuvat volentes, sicut lux sanos oculos; atqui haec est gratia actualis; ergo.

Quocirca cum Augustinus vim bene operandi tribuit eius libero arbitrio, hominis vero infirmi tribuit gratiae, non excludit gratiam eamque actualem ab homine sano, cum iuxta Augustinum liberum hominis arbitrium ideo esset tale quia non solum libertate indifferentiae gaudebat, sed quia per donum gratiae immune erat a concupiscentia ac fretus potestate operandi salutariter, non defecturo unquam adiutorio Dei: sed excludit specialem gratiam, quae datur indignis, gratiam sanantem, misericordiam Redemptoris; ut idcirco comparatione veluti instituta inter dona collata naturae stanti et naturae lapsae, haec prae illis quodam proprio iure appellentur gratia. Cf. Tract. de Deo Creante. p. 362. seq.

VI. Dubitare ergo non licet probasse Augustinum neces-

sitatem gratiae actualis pro statu integritatis. Quaestio tamen esse potest cuiusmodi fuerit auxilium necessarium nec una est theologorum sententia. Bellarminus (De Grat. primi hominis c. 7) censet praeter gratiam habitualement, et Dei generalem concursum in ordine supernaturali, nulla alia interiore speciali motione Dei seu gratia excitante opus fuisse primo homini. Eidem consentit Becanus (De Angelis c. 2. q. 5). Tricassinus (De Praedestinatione parte 2^a sect. 3^a paragr. 10. punc. 3) putat solam gratiam illustrationis necessariam fuisse. Stephanus Dechamps (De Haeresi ianseniana. L. III. Disp. 3. cc. 15. 16. seqq.) distincta prima volitione bona a ceteris consequentibus bonis volitionibus, contendit ad primam opus fuisse gratia inspirationis, ad ceteras vero minime, sed fuisse satis gratiam illustrationis. Hi quidem Theologi et qui eis consentiunt, pro certo habent sententiam suam esse sententiam Augustini atque ut talem eam tuerentur.

Verum ex allatis testimoniis satis constat gratiam interioriorem saltem illustrationis admissam fuisse ab Augustino. Quaestio autem esse potest de gratia voluntatis, sive inspirationis. Et quidem si indefinite quaeratur an gratiam propriam voluntatis censuerit Augustinus necessariam quoque Adamo, id negari non potest ab eo qui meminert eandem gratiam necessariam asseruisse Angelis eundem Augustinum, ut evidens fit ex eius testimonio recitato in Th. XXIV. pag. 173. seq. At doctissimus Stephanus Dechamps contendit ea, quae ibi dicuntur ab Augustino, valere tantum pro primo actu, non vero pro sequentibus, pro quibus ait Augustinum solam gratiam illustrationis in Angelis et in primo homine postulasse. Nihilominus si res penitus perpendatur, facile patebit rationem non esse sufficientem huius exclusivae sententiae. Sane recolatur testimonium allatum in p. praeced. ex L. VIII. De Genesi ad lit. Ibi de auxilio Dei in sanctificando primo homine illud asserit quod de ceteris hominibus in statu lapsus affirmat et indiscriminatum de omnibus, simul idem docet; affirmat nempe operatum esse Deum hominem, sicut homo operatur terram, Dei fuisse hominem figmentum non tantum ut homo esset, sed etiam ut esset bonus, hominem a Deo *iustum, pius, sapientem, beatum* non tantum prima vice, sed *semper fieri*; eo quod *ab illo semper fieri semperque perfici debemus* et huc spectare Apostoli

dictum: *Deus est qui operatur in vobis*, quod proinde aequae ad Adamum ac ad ceteros homines spectat. Atqui haec dicta de ceteris hominibus significant penes Augustinum operationem eam Dei, qua bonae quoque voluntatis est auctor per immediatam gratiam inspirationis. Cum ergo Augustinus doceat oportuisse ut primus homo *semper fieret semperque perficeretur* a Deo et idcirco semper Deus operaretur in illo, quemadmodum in vobis, secundum verba Apostoli; relinquatur gratiam voluntatis necessariam Adamo fuisse continuam, auctore Augustino. Neque dicas Augustinum non absque ratione in recitando Apostoli testimonio omisisse quod Apostolus addit, scilicet *velle et perficere*, ne nimirum etiam ad hominem primum haec Dei specialis operatio referretur; nam 1) haec interpretatio excluditur a praecedentibus, in quibus de quovis homine, non excepto primo, ait quod *semper ab illo (Deo) fieri semperque perfici debemus*, 2) huius omissionis probabilior ratio petenda videtur ex eo quod illo in loco demonstrandum sibi assumpsisset *Deum operari hominem*, et sic accipi posse verba Genesis: *Tulit Dominus Deus hominem et posuit eum in paradiso, ut operaretur illum*. Cum enim in hac locutione subiectum operationis divinae sit ipse homo, non id quod Deus facit in homine, ex allato testimonio Apostoli illud tantum recitandum putavit quod cum ea loquendi ratione congrueret magis: Deus est qui operatur in vobis, quod per se sumptum perinde esse potest, ac Deus est qui operatur vos, quod probandum erat Augustino. Quomodo autem operetur in homine Deus docet Augustinus et praecedentibus et hoc ipso testimonio Pauli allato, cuius certissimum sensum supponit.

VII. Et re quidem vera cui fundamento theologico innititur distinctio haec inter inceptionem et perseverantiam, ut illi necessaria, huic minime necessaria sit gratia actualis voluntatis? Aiunt gratiam actualem voluntatis ad incipiendum requiri, quia prius naturam elicit voluntas actum caritatis quam gratia sanctificante informetur; proinde nondum existente gratia habituali, necessaria est gratia actualis voluntati ut supernaturalem actum eliciat. At gratia habitualis exornans animam habitusque virtutum, qui eam consequuntur, per se satis id praestare possunt sine adminiculo gratiae actualis. Atqui omissa illa falsa hypothesi de gratia sanctificante

haud collata ab initio (de Deo Creante Th. L.) cetera quoque concedere non possumus. Etenim praeter iam dicta, si gratia habitualis existens in anima satis esset absque speciali auxilio gratiae actualis ad eliciendos actus salutes sicut oportet, consequens esset regeneratis et gratia sanctificante indutis gratiam actualem non amplius esse necessariam: atqui hoc a doctrina Patrum abhorreere falsumque esse iam ostendimus. Ergo et gratia habitualis Adami non poterat illud praestare. Dices requiri in vobis auxilium actuale propter vitium concupiscentiae, quod deerat Adamo. Respondeo, id asseri gratuito, si exclusive accipitur; vitium enim concupiscentiae non est ratio adaequata necessitatis gratiae, sed praeter illud praecipua est supernaturalitas actus; quae ratio et in Adamo valebat.

VIII. Huc autem redeunt Theologorum aliter sentientium rationes. Aiunt scilicet gratiam actualem saltem voluntatis non fuisse necessariam 1) quidem quia aberat ab Adamo inordinatio potentialium, propter quam ea gratia exigere videtur a Patribus; 2) Augustinus loquens de gratia status innocentiae necessaria ad perseverandum nominat tantum gratiam illustrationis; 3) neque utitur unquam iis nominibus, quibus gratiam propriam voluntatis significat, cuiusmodi sunt delectatio, suavitas etc.; 4) idem Augustinus adiutorium proprium Adami dicit esse *adiutorium in quo permanet homo* De Corrept. et grat. c. 11. porro haec loquendi ratio gratiam aliquam habitualement non actualem significat; dicit esse adiutorium *quod relictum fuerit in libero arbitrio hominis* et esse adiutorium *per quod posset, non quo fieret ut vellet*: ibid.; non ergo est gratia praeveniens et excitans voluntatem.

Ad 1^{am}. iam monuimus gratiam praeterea postulari propter supernaturalitatem actus atque hanc exigentiam doceri a Patribus.

Ad 2^{am}. et 3^{am}. dicimus quod, si perpendantur testimonia allata in hac appendice ex Augustino, negandum est simpliciter Augustinum, cum loquitur de gratia Adamo ad operandum necessaria, solius illustrationis mentionem facere et nunquam uti iis nominibus, quibus gratiam propriam voluntatis solet significare: nam et caritatem Dei appellat diffusam in cordibus et de operatione Dei, qua operatur velle, qua semper perfici debemus, disserte loquitur; quibus formulis

gratiam propriam voluntatis Augustinus indicare solet. Parum vero refert quod non adeo frequenter adhibeat eas appellationes, quas solet cum de gratia lapsae naturae loquitur nempe *delectationis, suavitatis* et huiusmodi: neque enim adeo frequenter de gratia primi hominis disputavit; et praeterea alia forte ratio praesto fuit, quia nempe gratia voluntatis Adami non erat gratia pugnae contra concupiscentiam, sed solum adiuvens ad salutariter operandum. Porro sententia Augustini in c. 48. De Natura et gratia iam citato, quae gratiam Adami comparat luci sese sanis oculis offerenti, non eo spectat ut doceatur gratiam Adami fuisse tantum lucem seu illustrationem mentis; nam eodem in libro c. 26. gratiam quoque hominis sanati ex infirmitate comparat luci (v. pag. 205). Eo autem in loco c. 48. ea comparatio ad hoc spectat, ut ostendat etiam vel perfectissime sano gratiam esse necessariam sicut oculo sanissimo necessaria est lux. Quare et gratia hominis sanati dicitur lux (l. c.).

Ad 4^m. Monemus α) testimonia haec, quae obijciuntur, desumpta esse ex difficillimo loco inter opera omnia s. Doctoris, ex quo loco Ianseniani immerito quidem patrocinium suae haeresis quaerunt, e Catholicis vero doctoribus, licet ii satis superque demonstrent ineptam esse interpretationem iansenianam, attamen cum agitur de definiendo vero sensu, qui Augustini menti obversatus est, cum ea scriberet, vix est reperire duos, qui ingenium suum aliis non locaverint, qui in eandem sententiam concedant. Quapropter videmur nobis uti posse hac exceptione: quandoquidem necessitas utriusque gratiae immediatae pro statu etiam innocentiae demonstrata est argumentis theologis ex analogia fidei et ex auctoritate petitis, non excepto eodem Augustino, qui alias clare sententiam, quam defendimus, docet; non aequae postulat, ut sententiam hanc deseramus propter quaedam testimonia, quorum legitima interpretatio neque penes ipsos adversarios certa est et explorata.

β) Porro, reiecta declaratione huius loci ad Caput IV. huius tractatus, advertimus haec tantum duo cum Livino de Meyer in opusculo de Mente Augustini circa gratiam praedestinationis c. 9. 1) ibi s. Augustinum non loqui de gratia collata Adamo ad quodvis opus bonum, sed de gratia ipsi collata ad perseverandum, quod perpendendum est accurate; haec enim duo

maxime differunt: 2) neque comparare gratiam Adamo datam ad perseverandum cum gratia, quae in natura lapsa necessaria est omnibus, ut bene agant, sed cum gratia, quae datur perseverantibus, qua perseverant. Nos autem disputamus de gratia necessaria Adamo ad quodvis opus bonum, quaeque illi certe collata fuit cum honos actus edidit; neque enim arbitrari licet aliquos actus amoris Dei non eliciisse antequam peccaret.

γ) Ceterum ut obiectis 4° loco testimoniis quodammodo nunc faciamus satis, respondemus ad 1^m. quod Bellarminus obijcit, primum probare illud nimis, si prorsus de gratia tantum habituali accipiatur; excluderetur enim gratia actualis illustrationis, quam absque ullo dubio Augustinus asserit Adamo. Quare secundo, etsi ea verba de gratia habituali accipiuntur, illud solum posset concludi quod ibi mentio non fiat gratiae actualis: quod aliud prorsus est ac Augustinum nunquam eam significasse. Illud tamen et ipsum falsum est; nam haec habet n. 32: »Ut (Adamus) reciperet bonum gratia non egebat, quia nondum perdidit: ut autem in eo permaneret, egebat adiutorio gratiae, sine quo id omnino non posset, et acceperat posse, si vellet." Distinguit ergo adiutorium gratiae a bono accepto et in quo permanendum erat. Hoc autem est donum habituale; ergo illud adiutorium aliud est a dono habituali.

Ad 2^m, et 3^m. Auxilium quo fit ut quis velit perseverare, vel est ipsa formalis voluntas perseverandi, quae et ipsa gratia est, vel est gratia efficiens perseverantiam non quidem antecedente necessitate sed infallibiliter eam inferens sive est specialis quaedam suavis delectatio boni, qua libere quidem at certe tamen trahitur homo ad volendum perseverare; per negationem autem alicuius ex his non excluditur generatim auxilium actuale voluntatis, sed aliquid solum speciale pro certo fine: unde non est consequens Adamo defuisse auxilia actualia voluntatis. Item adiutorium *relictum in hominis libero arbitrio*, si haec formula per se spectetur (nam quid per eam eo in loco Augustinus sibi velit declarabimus Th. XLVI), non est tantum illustratio mentis, sed et ipsa inspiratio voluntatis, quae voluntatem non cogit; quare ea potuisset Adam perseverare si voluisset et ideo per eam non perseveravit, quia noluit perseverare.

PARERGON.

I. Est qui censeat nullum reapse fieri actum moraliter bonum, qui supernaturalis simul non sit. Contradiciunt plures. Horum disputationes heic referre opportunum duximus, ut nihil desit ex iis, quae ad hanc quaestionem de necessitate gratiae spectant.

Evidens est quod si omnis actus bonus a quocumque fiat, debet esse supernaturalis, adserenda est necessitas absoluta et physica gratiae ad quemvis actum moraliter bonum univ-
ersimque dicere in ordine praesenti licet: nihil prorsus boni sine Dei gratia fieri posse.

II. Iam vero sententia est, quam tuetur Ripalda De Ente Supern. Disp. XX.: »quotiescumque, ait Sect. 2., homo agit quod sibi datum est, ut actum virtutis naturalem efficiat, iam adesse antecedenter Deum auxilio intrinsece supernaturali gratiae, ut vel cum actum intrinsece naturalem, extrinsece supernaturalem ac subinde salutarem edat, vel simul cum actu intrinsece naturali etiam alium eiusdem virtutis intrinsece supernaturalem eliciat circa idem obiectum formale, quod utri-
que actui naturali ac supernaturali commune est: *atque ita nullus sit conatus moraliter bonus naturae, quem aliqua gratia supernaturalis non praevenerit.*» Unde colligit (Sect. 3.): »in mea sententia absolute verum est, ad quodlibet bonum opus morale, sive ad quemlibet virtutis moralis actum necessarium esse per se naturae rationali elevatae auxilium theologicum gratiae, de quo Concilia ac Patres Ecclesiae adversus gratiae hostes disseruerunt.»

Censet ergo hic insignis theologus nullum in praesenti providentiae ordine actum fieri moraliter bonum, qui non sit supernaturalis ideoque ex gratia praeveniente et adiuvante. Quae sententia distinguenda est a certo modo, quo eam explicat, qui modus potest esse falsus, quin tamen falsa sit ea sententia. En autem argumenta quibus probari vel suaderi haec sententia potest.

III. a) Praesens ordo, in quo humana natura versatur, est supernaturalis; omnis enim homo destinatus est ad finem su-

pernaturalem omnibusque gratia sanctificans inesse debet. Hinc, quia omnis operatio hominis moralis debet esse ordinata in finem et debet esse talis ut per eam se disponat homo ad finis sui consecutionem; haec enim est ratio cur operetur: cum finis hominis in praesenti ordine non sit nisi supernaturalis, Deus ab homine eos exigit actus, qui huic fini sint proportionati. Atqui huic fini non sunt proportionati nisi actus intrinsece supernaturales; ergo Deus hunc ordinem providentiae instituens, huiusmodi et non alios actus exigit a quovis homine et exigit semper; quia quicumque actus moralis debet esse idoneus ad finis assecutionem sive proxime sive remote. Iam vero Deus id exigere nequit, nisi idem praestet quod necessarium est et quod ab ipso solo effici potest nempe elevationem facultatis opportunamque illustrationem et inspirationem supernaturalem, quibus voluntas praeveneratur et praeparetur ad actum convenientem fini; ergo.

b) Scripturae universae, quae adeo frequenter de actibus moralibus loquuntur, ita loquuntur ac si nullus reapse esset actus bonus nisi supernaturalis. Docent enim generatim Deum non postulare ab hominibus nisi observantiam legis (si vis ad vitam ingredi serva mandata): hanc autem docent praestari non posse sine auxilio Dei, hoc esse continue exorandum et ideoque quodcumque exercitium virtutis esse donum Dei, qui illuminat omnem hominem, qui aptat homines in omni bono, qui omnia in omnibus operatur etiam velle et perficere. Utique Scripturae loquuntur de actibus salutaribus, sed verum est quoque nunquam indicare Scripturas alios actus honestos, qui non sint salutare. Quicumque enim actus honestus est aliqua observatio legis: haec autem et conducens ad aeternam vitam exhibetur et ab auxilio Dei dependens. Porro huiusmodi Scripturarum silentium rationem idoneam reperit in ea hypothesi, quam defendimus. Et hoc est, quod communiter dicere solent Theologi, Scripturam considerare hominem in ordine historico, qui est supernaturalis et ideoque actus eius bonos tantum dicere, qui ad eum finem conducant; hoc enim plene satisfacit, si reapse nullus est actus bonus, qui non sit supernaturalis, non vero satisfacere videtur, si sint actus quoque naturales honesti, nam et hi reapse spectarent ad ordinem historicum praesentis providentiae, quae exigeret ab homine actus mo-

raliter bonos, sive supernaturales sive etiam tantummodo naturales.

c) Negari nequit ministerio creaturarum seu externae vocationi, qua per se excitantur homines ad actus naturaliter bonos, connexas esse frequenter ex lege Dei gratias interiores supernaturales: ergo probabile est id valere quoque in omnibus universim vocationibus, quibus homo naturaliter excitatur ad actum bonum, ergo nullus probabiliter est actus bonus qui supernaturaliter non ponatur. Prob. Antecedens. Vocationes externae sunt ne dum praedicatio Verbi Dei, sed instructio et exempla aliorum, lectio librorum, contemplatio creaturarum, quaeque nos excitant ad apprehensionem pulchritudinis virtutis, obligationis bene operandi atque huiusmodi, quae per se ad actus naturales excitare tantum valent. Porro, huic ministerio creaturarum coniungi gratias interiores supernaturales probatur 1. ex verbis Apostoli Actuum XIV, 14. seq. Nos mortales sumus similes vobis homines annuntiantes vobis ab his vanis converti ad Deum vivum, qui fecit caelum et terram et mare et omnia, quae in eis sunt. Qui praeteritis generationibus dimisit omnes gentes ingredi vias suas. Et quidem non sine testimonio semetipsum reliquit benefaciens de caelo, dans pluvias et tempora fructifera, implens cibo et laetitia corda nostra. Iam vero Paulus in hoc sermone duplex indicat testimonium, quo Deus hominibus manifestatur, primum ipsorum Apostolorum annuntiantium hominibus Deum vivum et creatorem, alterum ipsarum creaturarum quibus, ut Paulus Rom. I. 18. seq. docet, invisibilia Dei manifestantur. Porro haec compositio duplicis testimonii facta haec a Paulo indicat utrumque testimonium ad idem spectare quamvis diverso modo. At testimonium Apostolorum eo spectat ut homines convertantur ad Deum; ergo et testimonium creaturarum eo tandem spectat. Atqui conversio ad Deum actus est salutaris et supernaturalis, ad quem gratia postulat; ergo cum ministerio creaturarum coniungebantur gratiae supernaturales. Et sane testimonium creaturarum spectare ad actus salutes excitandos liquebit etiam consideranti Paulum per ea verba emendationem quamdam adhibuisse verbis praecedentibus; cum enim dixisset, quod Deus in praeteritis generationibus dimisit omnes gentes ingredi vias suas, subdit: quamvis non sine testimonio semet-

ipsum reliquit. Ergo huiusmodi erat hoc testimonium ut gentes ab eo illustratae, si voluissent, potuissent non ingredi vias suas h. e. peccata et ideo potuissent salutariter operari scilicet converti ad Dominum, ut ait Apostolus in praecedentibus: cum ergo haec salutaris operatio sit supernaturalis indigeatque gratia, dicendum est ministerio creaturarum, quo homines extrinsece vocantur, connexas esse interiores gratias supernaturales. Idem evinci potest ex Paulo ad Rom. I, 19. seq. qui docet gentes potuisse Deum cognoscere et ad eius cultum excitari ex creaturis, ita ut inexcusabiles sint quod, cum cognoverint Deum, non ipsum glorificaverint. Ideo si inexcusabiles sunt, poterunt glorificare Deum et iuste puniuntur quia non praestiterunt Deo eam gloriam, quam ipse exigit. At modo Deus eam gloriam tantum exigit eamque praemio afficit, quae per actus supernaturales ei praestetur; hanc ergo poterant praestare gentes: poterant vero propter externam illam revelationem; ergo cum illa externa revelatione connexa erat et a Paulo connexa intelligitur interior gratia, qua possibiles essent actus supernaturales. Ergo.

d) Probatum idem ex doctrina Augustini Lib. LXXXIII. QQ. q. 68. n. 5: »Quoniam nec velle quisquam potest nisi admonitus et vocatus sive intrinsecus, ubi nullus hominum videt, sive extrinsecus per sermonem sonantem aut per aliqua signa visibilia, efficitur ut etiam ipsum velle Deus operetur in nobis... Nunquid ergo latebat Pharaonem quantum boni consecuti fuerint terrae illae per adventum Ioseph? Illius ergo rei gestae cognitio vocatio eius fuit, ut populum Israel misericorditer tractans non esset ingratus... Haec autem vocatio, quae sive in singulis hominibus sive in populis atque in ipso humano genere per tempora opportunitates operatur, altae et profundae ordinationis est.» Vocatio extrinseca per sermonem sonantem, per signa visibilia, per cognitionem rei gestae, est vocatio, qua Deus operatur et velle: atqui hac phrasi Augustinus gratiam proprie dictam designat; ergo cum externa vocatione est nexa haec gratia, qua Deus operatur velle.

Idem in Psalmum CII. n. 16. Quid tam longamine, quid tam multum in misericordia? Peccatur et vivitur; accedunt peccata, augetur vita: blasphematur quotidie et facit solem suum oriri super bonos et malos. *Vocat undique ad correctio-*

nem, vocat undique ad poenitentiam, vocat beneficis creaturae, vocat impertiendo tempus vivendi, vocat per lectorem, vocat per tractatorem, vocat per misericordiam consolationis." Cui consentit Auctor De Vocat. omnium Gentium L. II. c. 8. »Ad considerationem revertamur differentiarum, quibus divinae gratiae opera ac dona variata sunt. Cur secretissima voluntate voluerit in omnibus temporibus super omnes generationes aut super omnes homines inaequales donorum suorum esse mensuras. Siquidem aliter eos iuverit, quos ad cognoscendum se caeli et terrae testimoniis conveniebat, aliter illos, quibus non solum elementorum famulatu sed etiam doctrina legis, Prophetarum oraculis, miraculorum signis et Angelorum cooperationibus consulebat et multo magis aliter misericordiam suam universis hominibus declaraverit, quando filius Dei factus est filius hominis." Liqueat ex toto contextu sermonem esse de cognitione salutari et gratuita. Porro haec per caeli et terrae testimonia comparatur. Atqui id fieri nequit nisi accedat interior gratia supernaturalis; ergo.

Consentit et Prosper adv. Collat. c. 7°. »Quasi vero potentia Dei eos tantum ad Filium trahat, quos aut voce increpaverit aut poena obriverit aut terrore tremefecerit: illorum autem mentibus nihil suae virtutis admoveat, qui ad promissiones Redemptoris sui spe alacri et avido desiderio concurrerunt. Sed veritas dicit: Nemo venit ad Patrem, nisi Pater, qui misit me, traxerit eum. Si ergo nemo venit nisi attractus: omnes, qui quocumque modo veniunt, attrahuntur. Trahit itaque ad Deum contemplatio elementorum omniumque, quae in eis sunt, ordinatissima pulcritudo. Invisibilia enim eius a creatura mundi per ea, quae facta sunt, intellecta conspiciuntur. Trahunt rerum gestarum relatores, animum audientis inflammant narrantes laudes Domini et virtutes eius et mirabilia eius quae fecit; trahit timor... etc." Orosius in Apologia (Gallandi IX.) idem docet.

Constat ergo ministerio creaturarum sive vocationi externae connexas esse ex lege Dei gratias interiores ne dum ministerio praedicationis Verbi Dei sed et aliis quae superius commemoravimus et quae in testimoniis allatis satis indicantur. Quoad ministerium praedicationis Verbi iam speciatim locuti sumus Thesi XXVII. cui hoc testimonium auctoris De Vocat. omn.

gentium L. I. c. 18. addi potest, qui explicans verba: dabo leges meas in sensu ipsorum et in corde eorum scribam eas, ait: »Quod utique quotidie facit, dum cordibus vocatorum suam inserit voluntatem et stylo Spiritus S. quidquid in animae paginis diabolus invidendo falsavit, veritas miserando rescribit. Cum igitur verbum Dei per ministerium praedicationum auri- bus carnis infertur, miscetur operatio potentiae divinae cum sono vocis humanae et qui incitavit Evangelizantis officium, audientis quoque firmavit affectum." Pro interiore vocatione supernaturali connexa cum lectione librorum affertur et illud Lucae XVI, 29. seq. cum enim dives sepultus in inferno rogasset Abraham ut mitteret Lazarum in domum suam, qui testaretur fratribus suis locum esse tormentorum, respondit Abraham: habent Moysen et prophetas, audiant illos... si Moysen et prophetas non audiunt, neque si quis ex mortuis resurrexerit, credent. Unde colligitur lectionem Scripturae ex divina institutione eam esse, per quam homines doceantur et adducantur ad illud agendum, quo ignem aeternum effugere possint; atqui id sine interiore supernaturali illustratione et inspiratione fieri nequit; ergo.

e) Constat rursus, quod quidem ex praecedenti iam colligi potest, constat, inquam, gentes infideles gratia supernaturali praeveniri et adjuvari ad honeste operandum; atqui si infidelis ope gratiae supernaturalis operatur, cum bene moraliter agit, nulla est amplius certa ratio cur negetur imo probabile est, quemcumque actum bonum supernaturaliter fieri; ergo. Maior probatur auctoritate Hieronymi epist. ad Cyprianum CXL. n. 5. »Homo a principio conditionis suae utitur Deo adiutore et cum illius sit gratiae quod creatus est, illius misericordiae quod subsistit et vivit, nihil boni agere potest absque eo, qui ita concessit liberum arbitrium, ut suam per omnia opera gratiam non negaret." Quae quidem universalissima sunt omnesque homines sive fideles sive infideles complectuntur. Tum probatur auctoritate Augustini De Grat. Christi cc. 23. 24: »Ergo ne ut perveniat ad adiutorium Dei, ad Deum curritur sine adiutorio Dei?... Quid homini maius, quidve tale poterit gratia ipsa praestare, si iam sine illa unus cum Deo spiritus effici potuit non nisi de arbitrii libertate? Sed vellem ut iste diceret utrum rex ille Assyrius, cuius Esther sancta mulier execra-

batur cubile... ad Dominum iam concurrerat... utrum se totum Deo tradiderat... Puto non desipere sed insanire hominem, quisquis de illo rege, qualis tunc erat, haec senserit. Et tamen convertit Deus et transtulit indignationem eius in lenitatem. Quis autem non videat multo maius esse indignationem a contrario in lenitatem convertere atque transferre, quam cor neutra affectione praecooccupatum sed inter utramque medium in aliquid declinare? Legant ergo et intelligant, intueantur atque fateantur, non lege atque doctrina insonante forinsecus, sed interna et occulta, mirabili ac ineffabili potestate operari Deum in cordibus hominum non solum veras revelationes, sed bonas etiam voluntates. Desinat itaque iam Pelagius et se ipsum et alios fallere, contra Dei gratiam disputando." In Assuero ergo homine infideli adhuc (saltem ut Augustinus pro certo habet) operatus est Deus bonam voluntatem per eam gratiam, quam Augustinus contra pelagianos tuetur h. e. per gratiam proprie dictam, sive supernaturalem.

Item epist. CXLIV, n. 2. de Polemonis castitate haec habet »Xenocrates Polemonem, ut scribitis et nos ex illis literis recordamur, de fruge temperantiae disputando, non solum ebriosum, verum etiam tunc ebrium ad mores alios repente convertit. Quamquam ergo ille, sicut prudenter et veraciter intellexistis, non Deo fuerit acquisitus, sed tantum a dominatu luxuriae liberatus, tamen ne idipsum quidem, quod melius in eo factum est, humano operi tribuerim, sed divino... Quid enim superbius vel ingratus cogitare potest humana recordia, si putaverit, cum carne pulcrum faciat Deus hominem, animo castum ab homine fieri? Hoc in libro Christianae Sapientiae sic scriptum est (VIII, 21.): Cum scirem, inquit, quia nemo esse potest continens, nisi Deus det et hoc ipsum erat Sapientiae scire cuius esset hoc donum. Polemo ergo, si ex luxurioso continens factus ita sciret cuius esset hoc donum, ut eum abiectis superstitionibus gentium pie coleret, non solum continens sed etiam veraciter sapiens et salubriter religiosus existeret, quod ei non tantum ad praesentis vitae honestatem, verum et ad futurae immortalitatem valeret." Porro haec ratio loquendi et arguendi Augustini ea est, quam ipse adhibet pro tuenda gratia contra pelagianos. Ergo.

Iam vero quod de istis duobus Augustinus asserit, non est

cur ad eos tantum limitetur, cum eadem ratio sit pro omnibus actibus bonis et argumenta Augustini si quid probant, probent generatim de omnibus. Censuit ergo Augustinus infideles quoque gratia praeveniri et adiuvari ad recte operandum.

Consentit et Chrysost. hom. 7. in Ioann. »Illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum: illuminat profecto, quantum in ipso est. Si qui autem sponte sua mentis oculis conviventibus ad huius lucis radios aciem dirigere noluerunt, non ex luminis natura in tenebris perstiterunt, sed ex malitia sua... Gratia in omnes diffusa est: non iudaeum, non graecum, non barbarum, non schytam, non liberum, non servum, non virum, non mulierem, non senem, non iuvenem excipit aut dedignatur. Omnibus eadem est, omnibus se facile exhibet, omnes pari honore advocat. Qui autem eius munere frui negligunt, hanc suam caecitatem sibi ipsis imputent; cum enim detur omnibus, omnibus pateat et a nemine prohibeatur, perditum quidam et nequam homines propria duntaxat malitia ingredi recusant." Huc faciunt testimonia allata in argumento praecedenti, quatenus ex iis colligitur cum externa vocatione coniungi interiori supernaturalem vocationem; externa enim vocatio communis est omnibus hominibus sive fidelibus sive infidelibus.

Probatur minor propositi huius argumenti. Etenim si qua esset ratio, cur negaretur omnem actum honestum esse supernaturalem, haec foret potissimum, quia nempe plures actus honesti locum quoque habent in iis, qui gratia sanctificante et fide carent; nam in fidelibus et iustis quanam est difficultas admittendi omnes actus salutare seu supernaturales? atqui eam rationem non valere docent Patres testimoniis citatis; ergo.

f) Sextum argumentum colligi potest ex communi sensu fidelium sive Ecclesiae; quod argumentum ita proponitur a Ripalda l. c. sect. 18. »Denique probatur nostra sententia ex communi fidelium conceptione, qua credunt quodlibet opus bonum morale, cuiuscumque virtutis sit, factum a iusto esse meritorium gratiae et gloriae et a peccatore factum esse impenetratum et praeparativum animae ad gratiam et remissionem peccati; quamquam nullum cernant discrimen, quo tale opus a mere naturali distinguant. Atque ut hominem ve-

nerentur sanctum et iustum, imo ut Ecclesia in sanctorum numerum referat, sufficit agnovisse (quoad examen virtutum moralium) toto vitae decursa temperantiae, misericordiae, humilitatis, poenitentiae, religionis et aliarum virtutum officis debitum fuisse, etiamsi illa indifferentia sint ad virtutes naturales et supernaturales. Haec autem communis fidelium conceptio vera esse non potest, nisi verum sit ad quodlibet virtutis exercitium praecire adiutorium gratiae, quod illud salutare et supernaturale reddat." Cuius argumenti vim ut plene assequaris, perpende in ipsis iustis, manente naturali vi, manere possibilitatem quoque operandi recte naturaliter: cur ergo plures actus puta temperantiae, iustitiae etc., qui per se possent esse pure naturales, accipiuntur tanquam salutares ideoque supernaturales, quamvis intentio operantis et modus quo operatur plerumque ignoretur?

g) Rursus doctrina est reprobata ab Ecclesia in propositionibus quesnellianis haec, qua affirmatur quod nullae dantur gratiae nisi per fidem, quod fides est prima gratia et fons omnium aliarum, quod extra Ecclesiam nulla conceditur gratia. Cf. proposs. 26. 27. 29. Item proscripita est ab Alexandro VIII. propositio his concepta verbis: »Pagani, Iudaei, Haeretici alique huius generis nullum omnino accipiunt a Iesu Christo influxum adeoque hinc recte inferes, in illis esse voluntatem nudam et inermem sine omni gratia sufficiente." Falsum est ergo voluntatem hominum, qui extra Ecclesiam sunt, paganorum, iudaeorum et huiusmodi esse inermem, destitutam omni gratia sufficiente; aliquae ergo gratiae eis conferuntur in eo statu existentibus paganismi, iudaismi etc. quibus bene operentur et disponantur ad fidem; atqui si pro aliquibus operibus gratia confertur, cur non pro omnibus operibus bonis? Ergo.

Dices paganus eam gratiam conferri, qua inspiratur fides. Respondeo quod si ita est, cum inspiratio fidei praedicationem supponat; nam fides, ad quam gratia movet, est fides ex auditu, dicendum erit tibi paganos omnes, qui nihil de Evangelio audierunt, destitutos fuisse, esse et fore omni gratia sufficienti, quod non videtur consonum satis damnationi harum propositionum. Tunc enim verum erit pluribus omnino paganus negatam semper fuisse omnem gratiam sufficientem, quod tamen negari videtur proscriptione harum propositionum.

h) Hanc sententiam confirmat Ripalda auctoritate plurium Theologorum, qui quamvis non exprimat istas motiones gratiae, etiam gentilibus continuas, esse intrinsece supernaturales; tamen docent haec auxilia esse gratiam theologiam, viribus naturae superadditam ex meritis Christi collatam, a Patribus contra pelagianos requisitam, eiusdem conditionis cum illis gratiis, quae praebentur fidelibus ad opera positive conferentia in salutem. Ubi autem semel ponimus (prosequitur idem) dari auxilia intrinsece supernaturalia et gratiam disputatione pelagiana contentam non aliam esse quam intrinsece supernaturalem, probabilius et consequentius est supernaturalia asserere ea auxilia, quae ex communi Theologorum doctrina hominibus omnibus etiam gentilibus providentur." Cf. Sect. 19. et 20.

IV. E contrario Cardinalis Lugus (De Virtute Fidei divinae Disp. XII. sect. 2.) censet durum esse concedere actus bonos supernaturales ante fidem propriam (h. e. presse acceptam, positivae Dei revelationi innixam) ortos ex cognitione naturali Dei ex creaturis vel honestatis moralis; id vero acceptum absolute et cum illa universalitate (qua accipitur a Ripalda) falsum esse. Et Suarez (opere postumo de vera intelligentia auxilii efficacis c. 11.) ait »quod haec hypothesis, sicut impossibilis non est, ita non est necessaria nec fundamentalis in Scripturis vel alia gravi auctoritate et videtur esse contra experientiam."

Sane 1) si id detur, dandum est quoque ante fidem esse possibile et frequenter haberi meritum aliquid congruum eiusdem; actus enim bonus supernaturalis est meritorius; atqui, ait ibidem Lugus, communis est sententia omnium fere theologorum, qui docent ante fidem nullum dari meritum ipsius fidei et in hoc sensu fidem esse initium et fundamentum nostrae iustificationis. Et sane id videtur esse omnino de mente Augustini, qui semper reducit primam gratiam in illud auxilium, quod datur ad credendum, quod, quia non datur ex meritis, ideo dicit primam gratiam non esse ex meritis. De Praedest. SS. c. 7. »Ideo Apostolus docet justificari hominem ex fide non ex operibus, quia ipsa prima datur, unde impetrantur cetera, quae proprie opera nuncupantur, in quibus iuste vivitur." Et L. I. ad Simplic. q. II. n. 7: »Nisi vocando praecedat mi-

sericordia Dei, nec credere quisquam potest, ut ex hoc incipiat iustificari et accipere facultatem bene operandi." Et epist. 194. ad Sixtum n. 9. »Possunt quidem dicere remissionem peccatorum esse gratiam, quae nullis praecedentibus meritis datur; quod enim haberi boni meriti possunt peccatores? Sed nec ipsa remissio peccatorum sine aliquo merito est, si fides hanc impetrat; neque enim nullum est meritum fidei, qua fide ille dicebat: Deus propitius esto mihi peccatori et descendit iustificatus merito fidelis humilitatis; quoniam qui se humiliat exaltabitur. Restat igitur ut ipsam fidem, unde omnis iustitia sumit initium . . . non humano, quod isti extollunt, tribuamus arbitrio nec ullis praecedentibus meritis; quoniam inde incipiunt bona quaecumque sunt merita." Idem docent Patres Conc. Arausie. II. c. ult. »Hoc etiam salubriter profitemur et credimus, quod in omni opere bono non nos incipimus et postea per Dei misericordiam adiuvamur, sed ipse nobis, nullis praecedentibus meritis bonis et fidei et amorem sui prius inspirat, ut et baptismi sacramenta salubriter requiramus et post baptismum cum ipsius adiutorio ea, quae sibi sunt placita, implere possimus."

In verbis Augustini ex epistola ad Sixtum illud perpendere licet quod etsi concedat merita ante remissionem peccatorum, eadem tamen negat ante fidem: atqui merita ante remissionem peccatorum nequeunt esse nisi merita de congruo; ergo etiam haec merita ideoque omnia prorsus merita negat Augustinus ante fidem.

2) Gratia, de qua loquuntur Patres h. e. gratia supernaturalis, est gratia non communis omnibus hominibus, sed propria Christianorum. »De gratia (aiunt Episcopi Africani exiles in Sardinia in sua epistola synodica) non digne sentit, quisquis eam putat omnibus dari; cum non solum non omnium sit fides, sed adhuc nonnullae gentes inveniantur, ad quas fidei praedicatio non pervenit."

3) Si omnis actus bonus est supernaturalis, non apparet cur non posset quis iustificari et salvus esse sine fide. Nam infidelis potest certe praesertim adiutus gratia supernaturali Deum ex creaturis cognoscere eiusque bonitatem apprehendere; porro haec cognitio obiective naturalis satis est ad determinandum amorem Dei super omnia, qui naturae est physicae possi-

bilis, sed adiuvante gratia supernaturali etiam moraliter est certe possibilis. Iam vero amor Dei super omnia supernaturalis iustificat. Haberes ergo infidelem iustificatum sine fide. Neque dicas, ut dicit Ripalda (qui id ut saltem probabile concedit et defendit), hominem illum iustificari per aliquam fidem, etsi ea sit fides late sumpta: quatenus assensus praestitus veritatibus de Deo cognitis ex creaturis et praestitus propter quamdam illustrationem et inspirationem interiorum Dei, est assensus praestitus Deo se manifestanti et testanti per creaturas et intus loquenti. Id quidem dici non potest; nam a) ille assensus determinatus obiective a creaturis, est assensus necessarius propter evidentiam: at iuxta unanimum doctrinam Patrum fides iustificans est libera; b) sufficientia illius *fidei latae* reprobata est ab Apostolica Sede in proscriptione propositionis 23. inter damnatas ab Innocentio XI: *Fides late dicta ex testimonio creaturarum similive motivo, ad iustificationem sufficit.*" Defendit vero Ripalda eam opinionem ut probabilem, antequam in eam sententia ferretur ab Apostolica Sede.

V. Verum patroni sententiae prioris respondent ad primum argumentum duo. Nimirum 1) cum Patres negant ante fidem iustificantem fieri opera quae sint bona, loqui eosdem de operibus, *in quibus iuste vivitur*, de operibus, *quibus corona iustitiae debetur*; quae non complectuntur genus operum salutarium, sed speciem eamque nobiliorem constituunt. Cuius responsionis ratio liquet ex ipsis testimoniis allatis; nam *opera in quibus iuste vivitur* sunt opera quae a iusto fiunt h. e. a sanctificatis per gratiam adoptionis; item facultas bene operandi, quae iustificationem sequitur, est facultas operandi meritorie de condigno. Meritum proinde, quod excludit ante fidem iustificantem, est meritum proprie dictum, quod simpliciter meritum dici potest. Quemadmodum Concilium Tridentinum Sess. VI. docet iustificationem gratis conferri, quamvis idem doceat praecedere actus salutare fidei, spei, timoris et huiusmodi, quibus meriti de congruo ratio competit.

Respondent praeterea 2) eidem priori argumento; nomine fidei, quae omnium prima gratia dicitur a Patribus et sine qua, iisdem auctoribus, nihil fieri potest, quae proinde omne praecedens meritum vel de congruo excludit, venire quaecumque immixtam divinitus piam cogitationem. Quod suadent primo

ex comparatione instituta inter hos terminos *fides* et *caritas* adhibitos a Patribus. Sicut enim terminus *caritas*, licet presse significet amorem et amorem Dei, qui est actus virtutis theologicae, tamen non infrequenter usurpatur a Patribus sensu quodam latiore pro significando quovis pio affectu et quavis pia motione seu inspiratione voluntatis; ita nomen *fides* quamvis presso significet actum virtutis primae theologicae, potuit tamen adhiberi a Patribus pro significanda quavis pia cogitatione seu quavis pia illustratione intellectus. Cui coniecturae vis probationis non parva accedet, si perpendatur quod eadem gratia, quae in can-nibus Synodorum, in literis Pontificum operibusque Patrum adversus pelagianos et massilienses hac locutione effertur ut dicatur *caritas* quae in hominum cordibus diffunditur et *fides*, quae caelitus donatur, eadem quoque his formulis exprimatutur ut sit sancta voluntatis affectio et pia cogitatio. Sicut ergo quis perperam contenderet ut quotiescumque nomen caritatis penes Augustinum occurrit, caritas proprie dicta theologica intelligatur, sic non minus frustra sunt qui volunt fidei appellationem sensu pressiore accipiendam semper esse. Neque Patribus rationes deerant ut nomine fidei honestarent quancumque immisam divinitus piam cogitationem. Etenim a) rei cuiusvis inchoationi fieri potest appellatio a termino, ad quem tendit; porro pia quaevis supernaturalis cogitatio tandem ad fidem proprie dictam tendit. b) Character fidei analogice convenit cuiusvis piae cogitationi divinitus immissae. Fidei enim character est, ut sit Dei locutio et supernaturalis doctrina, qua caelitus erudimur; atqui id asserti quoque potest piae cogitationi divinitus immissae. Ita Bernardus Serm. XXXII. in Cantica: »Sunt quaedam verba Verbi sponsi ad nos nostrae meditationes de ipso et eius gloria, elegantia, maiestate... Sciamus pro certo adesse sponsum et alloqui nos, ut non fatigemur laboribus, sermonibus delectati. Tu ergo cum tibi aliqua talia volvi animo sentis, non tuam putes cogitationem, sed illum agnosce loquentem, qui apud prophetam dicit: ego qui loquor iustitiam." Et Augustinus De Praedest. SS. c. 8. »Valde remota est a sensibus haec schola, in qua Pater auditur et docet, ut veniatur ad Filium, ibi est et Filius; quia ipse est Verbum eius, per quod sic docet neque agit hoc cum carnis aure, sed cordis."

Tandem c) negari non posse videtur nomine fidei identidem quancumque piam cogitationem divinitus immisam Patres intellexisse. Etenim ut ostendant necessitatem gratiae illustrationis praeventis, provocant non raro ad illud testimonium Apostoli: *omne, quod non est ex fide, peccatum est.* Ita Augustinus Cont. duas epist. pelagiann. L. I. c. 3: »Nec potest homo boni aliquid velle nisi adiuvetur ab eo, qui malum non potest velle h. e. gratia Dei per I. C. D. N. Omne enim, quod non est ex fide, peccatum est. Ac per hoc bona voluntas, quae se abstrahit a peccato, fidelis est." Ubi vides inanem esse probationem, nisi per fidem gratia significetur illustrationis.

Ceterum aiunt, cum probationes allatae in praecedenti demonstratione satis doceant Patribus persuasum fuisse quod gentibus quoque in statu infidelitatis gratia supernaturalis conferatur; ne repugnantia loqui putentur Patres, necesse est ut testimonia obiecta ab adversariis intelligamus secundum eum sensum, quem explicavimus.

Ad 2) respondent quod gratia, quae non est communis omnibus, non est quaevis gratia supernaturalis, sed quaedam specialis gratia h. e. gratia efficax et immediate adducens ad fidem. Neque enim adversarii negare possunt gentibus quoque ante fidem gratias sufficientes a Deo conferri, quibus adduci potuissent ad fidem et quibus ipsi resistunt. Haec fore reponit Ripalda in opere de fide divina Disp. XVII. Cardinali Lugo, ut sententiam suam ab eius impugnatione teneatur, negans pariter sententiam, quam Cardinalis vocat communem, esse reapse talem.

Ad 3) responderi potest, quod consequens (quod tamen Ripalda heic permittit, ante aetatem eam tamen, qua ab Innocentio XI. proscripta fuit ea propositio: deinceps vero Sect. 17. concedit simpliciter requiri fidem strictae sumptam) non est necessarium. Fieri enim potest ut ex lege positiva Dei ad iustificationem assequendam non quaevis cognitio supernaturalis sufficiat, sed requiratur cognitio supernaturalis etiam ex parte obiecti, cognitio quae sit fides proprie dicta veritatum revelatarum. Qua posita exigentia, non sequitur nullum actum salutarem praecedere fidem, sed sequitur actus salutares praecedentes eo spectare ut fidem inducant, esse inchoationes quasdam fidei et sine fide proprie dicta et perfecta esse inu-

tiles ad iustificationem proxime assequendam et ad vitam aeternam.

VI. Nobis sententia Ripalda accepta secundum amplissimam suam universalitatem nequit persuaderi, propter argumenta in contrarium allata, potissime tertium. Si tamen ad solos fideles coaretetur: cum nulla argumenta obstant et pro hac hypothesis maxime valeant rationes Ripalda, eam censemus veram esse. Nec praeterea negamus auxilia naturalia gratuita gentibus semper praesto esse, quae sint extrinsece supernaturalia ex merito Christi data, quibus positus infringi potest vis argum. c. d. e. g. etiam a. et b. Cf. Th. II.

CAPUT III.

De Gratiae actualis gratuitate et de praeparatione ad gratiam.

THESIS XXX.

Distincto merito operis condigno et congruo, docemus nullum esse posse in natura meritum, quo gratia comparetur atque utrumque pariter meritum naturae condignum et congruum a Patribus fuisse reiectum.

I. Meritum definiri solet: *obsequium cedens in utilitatem aut honorem alterius munere aliquo compensandum.* Qua definitione exprimitur *id cui competit ratio formalis meriti* et haec ipsa *ratio formalis*, quae posita est *in exigentia praemii*, quae inest operi, eo quod opus sit obsequium cedens in utilitatem aut honorem illius, a quo praemium exigitur. Cum praemium dicitur quoad meritum erga Deum, ne intelligas tantum finem seu assecutionem finis, sed quodvis bonum, quod redditur merito.

Meritum spectari potest in *actu primo* et in *actu secundo*. *Meritum in actu primo* est id quod per se est par exigendo praemio; ideoque condignitas in actu primo est intrinseca et essentialis merito. *Meritum in actu secundo* est id, quod praeterea propter debitas condiciones, puta acceptationem praemiantis exigit praemium; quare condignitas in actu secundo pendet quoque ab extrinseco.

meritum exigit praemium; quare condignitas in actu secundo pendet quoque ab extrinseco.

Meritum distingui solet in *condignum* (de condigno) et *congruum* (de congruo): verum illud prius proprie dicitur meritum, hoc alterum non nisi analogice. Sane *condignum* est cuius valor, secundum rei existimationem moralem, est aequalis praemio: *congruum* est cuius valor non est aequalis praemio, sed tamen huiusmodi est ut allicere possit animum benevolum alterius ad conferendum praemium, propter perfectionem operis in eo sitam, quod nempe actus sit honestus in eodem ordine existens, in quo est praemium et quaedam veluti inchoatio eius, vel quod sit ab amico aut familiari illius, a quo praemium alteri est conferendum. Hoc ultimum ponimus pro eo merito congruo, quo iustus dicitur posse peccatori mereri gratiam. Liquet meritum condignum et congruum non convenire *univoce* sed *analogice*; nam condignum par est exigendo praemio, congruum non ita, nisi exigentia impropria: differunt ergo in modo, quo referuntur ad praemium, quae relatio est essentialis merito; non ergo univoce sed tantum analogice possunt convenire.

Itaque merito condigno respondet proprie *merces debita*; ratio eius formalis est exigentia mercedis titulo *iustitiae*.

Ratio formalis meriti congrui est quaedam convenientia cum praemio, fundamentum nempe habet non in iustitia, sed in *benevola quodam aequitate*. Quae distinctio inter *iustitiam* et *benevolam aequitatem* non est ex arbitrio conflictiva. Inter duos terminos enim oppositos aut diversos, ut sunt misericordia et iustitia, potest esse aliquid medium de utroque participans. Sane ut exempla ponamus in iis, quae meritum congruum dicuntur habere apud Deum; quis congrue mereri potest vel alteri, vel sibi tantum. Alteri quis congrue meretur munus ab alio *propter amicitiam* seu familiaritatem, qua vincitur cum potente conferre munus: sibi congrue meretur *propter perfectionem operis*, quatenus opus, quod facit, est inchoatio quaedam in eodem ordine illius boni, quod retribuetur. Aequum est enim ut desideria amici compleantur, aequum est ut inchoationi complementum addatur, ad quod illa per se ordinatur, licet nondum sit talis aut tanta ut illud exigat. Quia vero iniuria non fieret, etsi positus his titulis munus